

Джерела та література

1. Бліхар М. М., Нарбут І. Правові особливості доступу до інформації та захисту прав у мережі інтернет. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Том 2, № 79. DOI: 10.24144/2307–3322.2023.79.2.3. URL: <https://surl.li/oewmmh>
2. Остапчук А. М., Пасічний Р. Я. Роль соціальних мереж в організації «Арабської весни». *75-а Студентська науково-технічна конференція: збірник тез доповідей*. Львів: Вид. НУ «ЛП», 2017. С. 333–336. URL: <https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/nauka/vydannia/Humanitarian-Studios-NAMSCA-2017.pdf#page=333>
3. Why China's Internet Censorship Model Will Prevail Over Russia's. *CFR*. December 2017. URL: <https://www.cfr.org/blog/why-chinas-internet-censorship-model-will-prevail-over-russias>
4. When is the Internet Not the Internet? *Internet Society*. 01.12.2023. URL: <https://surl.gd/teaybr>

Федорчук Вадим

Донецький національний університет імені Василя Стуса

БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ

Ключові слова: демографічна криза, старіння населення, низька народжуваність, соціально-економічна стабільність.

Keywords: demographic crisis, aging population, low birth rate, socio-economic stability.

Ще в 1798 р. Томас Мальтус, англійський економіст і демограф, у своїй праці «Досвід про закон народонаселення» стверджував, що населення зростає в геометричній прогресії, тоді як ресурси – лише в арифметичній [6, с. 9]. Це повинно було призвести до катастрофічних наслідків, але з часів життя дослідника населення Землі зросло у 8 разів і постала інша проблема: чимало держав стикаються з низькою народжуваністю та страждають від депопуляції. Це окреслює для людства діаметрально протилежну загрозу – зникнення.

Метою цього дослідження є визначення основних безпекових загроз демографічної кризи в Європі та розгляд стратегій боротьби з нею. Дослідження базується на кількісно-статистичному підході.

Найгостріше ця проблема постала для Європи. Ще на початку 1990-х рр. країни Східної Європи відчули різке скорочення населення, а ближче до 2010-х рр. і в високорозвинених країнах Західної Європи народжуваність впала нижче необхідного рівня відтворення. Варто зазначити, що населення країни є фундаментом суспільної стабільності, основним джерелом трудових ресурсів, споживачем і носієм економічних відносин. Демографічні зміни впливають на розвиток трудового потенціалу, що визначає рівень національного доходу.

Старіння населення теж є надзвичайно небезпечним трендом, хоча зростання тривалості життя свідчить про його високу якість. Згідно з даними Євростату, частка людей, старших за 64 роки, продовжує зростати. За останні 10 років їх кількість зросла з 18,7 % до 21,6 % [3]. Старіння населення передбачає додаткові потреби, зокрема необхідність адаптації робочих місць, систем соціального забезпечення та охорони здоров'я, щоб забезпечити зростаючий попит на доступну та якісну медичну допомогу і довготривалий догляд. Відповідно: демографічна криза загрожує економічній безпеці скороченням робочої сили, що послаб-

лює продуктивність і конкурентоспроможність; старінням населення, яке тисне на соціальні системи та бюджет, а також зменшенням споживчого попиту, що гальмує розвиток економіки.

Хоча демографічні тенденції зазвичай формуються протягом тривалого часу, раптові події, як-от пандемія COVID-19 та російська агресивна війна проти України, можуть порушувати усталені моделі. У деяких випадках такі труднощі є тимчасовими, тоді як в інших вони можуть мати тривалий вплив на демографічні зміни. Популярною є думка, що з цими проблемами може впоратися відкрита міграційна політика. Імігранти – зазвичай люди середнього віку – можуть забезпечити як збільшення рівня народжуваності, так і працювати, сплачуючи податки. Однак важко назвати це справжнім вирішенням кризи. Це радше відтермінування. Згідно з прогнозом ООН, чисельність людства досягне піку приблизно у 2085 р. [4]. Отже, в певний момент позитивний вплив міграції повністю нівелюється через глобальну тенденцію до зменшення народжуваності. До того ж доволі часто у зв'язку зі збільшенням кількості мігрантів загострюються соціальні суперечності, може початися процес розмиття національної ідентичності – пряма загроза стабільності держави. До прикладу, хвиля мігрантів з Африки та Близького Сходу під впливом ісламського фундаменталізму порушували суспільний лад всередині країн, що їх прийняли. Це підкреслює важливість вдосконалення політики стимулювання народжуваності всередині держав Європи, оскільки залежність від міграції шкодить національній економічній та соціальній безпеці.

У межах опитування, замовленого Європейською Комісією та проведеного у 2023 р., найважливішою проблемою громадяни ЄС визначають саме старіння населення [2]. На 2 % відстає загроза зменшення кількості працездатного контингенту на ринку праці, яка прямо впливає з тенденції, що займає першу позицію. Варто розглянути досвід боротьби європейських держав із демографічною кризою більш детально.

Італійська демографічна криза є однією з найбільших на континенті. Для її вирішення країна запровадила низку ініціатив. Зокрема, батьки можуть скористатися відпусткою по догляду за дітьми з частковою компенсацією зарплати, що сприяє підтримці сімей. Також діє програма «Будинки за 1 євро», яка стимулює переселення до малонаселених регіонів. Для підвищення народжуваності запроваджені фінансові стимули, включно зі щомісячною допомогою. Італія також підтримує трудову міграцію, що допомагає компенсувати нестачу робочої сили та зменшити навантаження на пенсійну систему. Додатково, реалізується програма Silver Workers, що сприяє залученню літніх людей до ринку праці, а для запобігання «відтоку мізків» впроваджено інвестиції в освіту та працевлаштування молоді через програму Next Generation EU [8].

Франція є однією з небагатьох європейських країн із відносно високим рівнем народжуваності, проте вона також стикається з викликами старіння населення та необхідністю підтримки сімей. Для стимулювання народжуваності уряд надає фінансову допомогу сім'ям через систему «Allocation familiales», що включає виплати на дітей та пільги для одиноких батьків. Вагітні жінки та молоді матері отримують широкий спектр соціальних і медичних послуг, як-от безкоштовні обстеження та підтримка під час догляду за дитиною. Закон про

адаптацію суспільства до старіння передбачає покращення житлових умов для літніх людей та заходи для їх соціальної інтеграції. Діє програма «Carte Familles Nombreuses», яка надає багатодітним сім'ям пільги на транспорт, культурні заходи та інші послуги. До того ж уряд інвестує у створення якісної системи догляду за дітьми, що дає змогу батькам поєднувати роботу та сімейне життя. Франція також активно розвиває сільські території, стимулюючи зайнятість і підтримуючи фермерські господарства, для зменшення депопуляції регіонів [8].

Наша держава ж, окрім природної демографічної кризи, переживає значну міграційну. За даними нещодавнього звіту ЦРУ, Україна має найменшу народжуваність і найбільшу смертність у Європі [1]. За офіційними даними Укрстату, населення України станом на 1 січня 2022 р. становило приблизно 41 млн мешканців, та внаслідок початку війни ця цифра сильно зменшилася [7].

Після завершення війни демографічна проблема стане головною для держави та суспільства, бо якщо не станеться суттєвих змін, то станом на 2100 рік в Україні буде мешкати орієнтовно 15,3 млн осіб, що є критичним для самого факту існування держави [5]. Це напряду створює загрозу для військової безпеки країни через зменшення призовного контингенту та вимушене скорочення оборонного бюджету.

Зараз у світі немає жодної держави, яка б могла вирішити проблему демографічної кризи. Система пільг, виплат та відпусток і приблизно не компенсує зусилля, які потрібні для виховання навіть однієї дитини. До того ж наявний високий рівень індивідуалізму в розвинених країнах і зменшення соціальної взаємодії через можливість навчання та праці дистанційно. Висока вартість власного житла теж є важливим фактором. Навіть невелике збільшення рівня народжуваності дає державі надію на майбутнє, тож це той напрям, що потребує особливої уваги на рівні з безпекою зовнішньою.

Отже, демографічна криза в Європі, зокрема в Україні, створює серйозні загрози для безпеки держав у різних сферах. В економічному вимірі скорочення населення та старіння робочої сили підривають продуктивність, зменшують обсяг податкових надходжень. Соціетальна безпека опиняється під загрозою через посилення навантаження на пенсійну систему, зростання соціальної напруженості, пов'язаної з міграційними викликами, та руйнування традиційних інститутів сім'ї. Політичні ризики зростають через потенційне зниження довіри громадян до державних інституцій, неспроможність урядів ефективно вирішувати проблему депопуляції та соціальної підтримки. У військовому аспекті демографічний спад безпосередньо скорочує мобілізаційний резерв, послаблюючи обороноздатність держави, що є критичним для України у світлі сучасних загроз.

Хоча деякі країни намагаються компенсувати демографічні втрати завдяки міграції, це не є довгостроковим рішенням і може призвести до нових соціальних проблем. Водночас приклади політики стимулювання народжуваності, як у Франції та Італії, демонструють необхідність комплексного підходу, що включає підтримку сімей, зайнятість жінок і активне старіння.

Вирішення цієї проблеми потребує цілісної державної стратегії, яка сприятиме зростанню народжуваності, економічному розвитку та соціальній стабільності, адже без демографічного відродження національна безпека залишатиметься вразливою.

Джерела та література

1. Death rate Comparison. *The World Factbook. We are the Nation's first line of defense* – CIA. 1 січня 2025 р. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/death-rate/country-comparison/>
2. Eurobarometer. *Language selection | European Union*. 1 січня 2025 р. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3112>
3. Population structure and ageing – Statistics Explained. *Language selection | European Commission*. 1 січня 2025 р. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing#Slightly_more_than_3_persons_of_working_age_for_every_person_aged_65_years_and_over
4. United Nations. *World Population Prospects 2024: Summary of Results / United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division*. New York: United Nations, 2024.
5. Zimko O. UN forecast: By 2100, Ukraine's population will decline to 15.3 million people. *RBC-Ukraine*. 15 липня 2024 р. URL: <https://newsukraine.rbc.ua/news/un-forecast-by-2100-ukraine-s-population-1720970563.html>
6. Голіков А. П. Глобальна демографічна проблема сучасності: стан та перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2016. Вип. 5. С. 8–12.
7. Державна служба статистики України. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2022 року. *Держстат України*. Київ, 2022. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Програма USAID RANG. Демографічна ситуація у державах-членах ЄС. Програма USAID RANG. Лютий 2024. URL: <https://internews.ua/storage/app/media/rang/Materials/2024/EU/EUDemographicSituation.pdf>

Іващук Анастасія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПОЗИЦІЯ ГРАВЦІВ СХІДНОЇ АЗІЇ ЩОДО ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ В 2024 РОЦІ: ЗМІНИ РИТОРИКИ ТА ДІЙ

Ключові слова: Китай, КНР, міжнародні відносини, Японія.

Keywords: China, PRC, international relations, Japan.

Вступ. Війна росії проти України стала не лише ключовим фактором де-стабілізації безпекової архітектури Європи, а й стратегічною дилемою для Азійського регіону загалом та Східної Азії зокрема. З початку війни одним із чинників процесу визнання росію агресором і терористом або, наприклад, у питаннях введення санкційного режиму були і залишаються держави Східної Азії. Ключові гравці, зокрема Китай, Японія, Південна Корея, а також Тайвань, демонструють різні підходи до оцінки та реагування на поточну ситуацію в моменті та зокрема.

Ці позиції формуються під впливом як внутрішньополітичних чинників, так і зовнішньополітичних стратегій, зокрема в контексті відносин зі США, росією або глобальними економічними інтересами. Китай, наприклад, балансує між формальним нейтралітетом і фактичною підтримкою рф, що проявляється у риторичі, торговельно-економічних зв'язках і дипломатичних ініціативах. Натомість Японія та Південна Корея засуджують агресію й приєднуються до західних санкцій проти москви, підкреслюючи важливість дотримання принципів суверенітету та територіальної цілісності.